

Mauriac tänker tillbaka

Herbert Tingsten skriver i denna artikel om François Mauriacs nyligen utgivna "Mémoires intérieures". — Övan Mauriac vid tio, tjugotre och fyrtio års ålder.

centrala blir dock bilden av Mauriac; måstarna och kollegerna blir utgångspunkter för självprovning och självporträtt.

Förkrosselsen, självföraktet, är för Mauriac fromhetens och därmed vishetens begynnelse. Känslan av elände är den strimma av ljus som kan framkalla Guds nåd och göra människan till helgon. Några av de stora syndare som Mauriac skildrat försvarar han med följande ord: "De är fria från det enda som jag hatar i världen och som jag har svårt att fördrå hos en mänsklig varelse, och det är självbelåtenhet och tillfredsställelse." Från detta perspektiv vördar och älskar Mauriac en författare som Baudelaire; han var visserligen förnekare, men han var medveten om sitt elände, och det är därför möjligt att han i den yttersta stunden — "mellan stigbygeln och marken" — kröp till korset och mottog nåden.

Denna känsla av förtappelse och skuld, av att vara besudlad och ovärdig, har varit Mauriacs olycka, men också hans legitimation, hans alibi. Då han citerar Baudelaires ord "O, Gud, ge mig kraften och modet att betrakta mitt hjärta och min kropp utan avsmakt!" är det en självbekännelse, som framföres med stolthet; han angriper dem för vilka denna förtyvlans tanke är okänd och förklarar att romanförfattare av denna själlösa typ blott kan bli "målare av intet".

Men samtidigt inser eller anar Mauriac — och det är vad som kommer många sidor i boken att vibrera — svårigheten i denna hållning, den dubbla svårigheten. Om syndkänslan blir en lösning för de utvalda, förvandlas den till ett slags högmod, och det fordras en egenartad själslig harmoni för att hålla balansen mellan de stridiga känslorna. Det kan gå, och det lyckas sannolikt ofta för Mauriac, att på känt sätt klara denna balans: syndkänslan reserveras för Gud, högmodet för människorna. Men till denna svårighet kommer en annan: Kan förtappelsens klenod bevaras efter årtionden av dygd och fromhet, av genomtänkt och framgångsrikt sökande efter ära, av politisk kamp som varit modig därför att den stött bort många av de egna anhängarna, kort sagt, efter ett liv som Mauriacs? Ett slags lösning, men en prekär och ständigt hotad lösning, skymtar i Mauriacs ängsliga sätt att skriva; ibland fördömer han med kraft för att strax efteråt betyga sin ödmjukhet, ibland gläds han åt vad han gjort, men blir snabbt varse den syndaskuld som trots allt är summan av all självprovning, av alla räknemonster. Inför detta erinrar man sig någon gång priorinnans ord till karmelitsystrarna i Bernanos skådespel: "Man får inte vrida och vända på sig för att bli ödmjuk, som en fet katt gör för att komma in i rättfällan". Den besatthet som åtminstone momentant kan rena från allt detta, besattheten hos Bernanos eller Julien Green, äger inte Mauriac; här söker han, men kan aldrig finna.

En detalj i denna problematik är en ny uppgörelse med André Gide. I denna berättelse bland annat ett älskvärt och elakt brev som Gide för över trettio år sedan skrev till Mauriac. "Vad ni söker", skrev Gide, "är tillåtelsen att vara kristen utan skyldighet att bränna Edra böcker; och det är det som kommer Er att skriva så att Ni, trots att Ni är kristen, inte behöver förneka dem. Allt detta (denna lugnande kompromiss som gör det möjligt att älska Gud utan att förlora Mammon ur sikte) skänker åt oss detta ångestfyllda samvete som ger så mycket behag åt Edra drag, så mycket smak åt Edra skrifter och som bör locka dem som, fastän de avskyr synden, skulle vara bra förtvivlade om de inte längre fick aysselsätta sig med synden."

På denna stöt svarade Mauriac med den lilla betraktelsen "Dieu et Mammon". Det är en svag bok; Mauriac erkänner snarast anklagelsens riktighet och har svårt att försvara kombinationen av Gud och Mammon. "Författaren, mördaren och bordellflickan" är likadana, förklarar han med en versrad av Claudel, men sedan söker han värja sig bland annat med Péguys ord om att "syndaren och helgonet" är lika viktiga

"stycken av kristenheten", att de som är kallade att bli författare inte kan låta bli att skriva, att i själva verket ingen människa påverkas av romaner — det hela är en god föreläsning av Mauriacs bristande tankeskärpa.

Nu tar Mauriac upp frågan igen, och han slutar, efter några svaga utbrytningsförsök, med en kapitulaton. Hans liv, hans författarskap har varit ett försök att förena Gud och Mammon, och i längden går det inte. När man blir gammal upptäcker man, skriver Mauriac efter Kierkegaard, kristendomens stränghet. Men det är inte för sent att ändra sig. "Det är nådens hemlighet, det är aldrig för sent. Tiden finns inte, All kärlek hos alla helgon kan rymmas i en suck." Därmed har "Gide fått rätt: ju mera jag närmar mig döden och Gud, ju mindre ger jag efter för roman-skrivandets demon" (mon démon romanesque). Orden skulle vara mera gripande, ehuru inte mera övertygande, om man kunde frigöra sig från intrycket att de förgiftas av den gamla sjukan — att den tränade Mauriac intar en ny behagfull attityd.

Till de mera opersonliga frågor som Mauriac gång efter annan berör hör psykoanalysens inflytande på litteraturen. "Har Freud berikat romanen?" frågar han sig i anslutning till läsnngen av Henry James "The Bostonians". I denna roman skildras rivaliteten mellan en mogen kvinna, Olive Chancellor, och en ung man om en ung flicka; inte med ett ord antydes homosexualitet hos Olive, men läsarens intryck blir att Olive är erotiskt förälskad i Verena. Alltså, påstår Mauriac, kan ett sådant förhållande klarläggas utan att författaren talar om vad saken egentligen gäller. Här som på många andra punkter förvänas man över ytligheten i Mauriacs resonemang. En modern läsare anar eller misstänker omedelbart sexualitet i Olives uppträdande — på grund av att vi är vana att

öppet tala om sådana ting och liksom att spåra sexualitet överallt — men vi vet inte om James tänkte på detta motiv eller om romanens läsare för femtio år sedan gjorde det eller om det verkligen var fråga om sexualitet. Mauriacs tankegång blir därför ointressant; inte heller underbygger den hans slutsats om psykoanalysens begränsade betydelse och dess tendens att förenkla människoskildringen.

HERBERT TINGSTEN